

УДК 811.161.2'367

DOI 10.31651/2076-5770-2018-2-46-52

ORCID 0000-0002-0197-4793

ЛОНСЬКА Людмила Іванівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українського мовознавства і
прикладної лінгвістики
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: L.Lonska@ukr.net

РЕЧЕННЄВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРЕДИКАТА *СТОЯТИ* В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано реченнєвотвірний потенціал предиката стояти, який становить ядро лексико-семантичної групи локативних дієслів, визначено його статус у загальній системі локативних і буттєвих предикатів.

Установлено, що предикат стояти формує семантико-синтаксичну структуру двоскладних речень із локативною семантикою. Позиційне дієслово стояти на позначення вертикального положення, крім вказівки на відповідне розташування суб'єкта в просторі, здатне виражати семантику загального існування, наявності та функціонувати в ролі предиката буттєвого речення.

Ілюстративний матеріал засвідчив уживання дієслова стояти у функції подвійного та складеного іменного присудків. Компонентом подвійного присудка аналізоване дієслово є в разі його сполучуваності з прикметниками та дієприкметниками при суб'єкті – назві особи, у такому випадку дієслово стояти набуває семантики перебування суб'єкта в якому-небудь стані. Якщо суб'єктом є неособа, то дієслово трансформується в дієслівну зв'язку складеного іменного присудка.

Кількість обов'язкових компонентів семантико-синтаксичної структури залежить від валентності предиката. У відповідному синтагматичному оточенні дієслівний предикат стояти реалізує свою двовалентність, хоч при сполучуваності з суб'єктами – назвами часових понять є одновалентним і не потребує поширювачів. Двовалентність предиката реалізована в разі наявності правобічної (локативної, квалітативної, рідко – темпоральної) синтаксеми.

У статті виокремлено структурно-семантичні моделі речень з предикатом стояти, описані морфологічні засоби вираження компонентів семантико-синтаксичної структури.

Ключові слова: *семантико-синтаксична структура речення, локативний предикат, предикат буття, існування, реченнєвотвірний потенціал, суб'єктна синтаксема, локативна синтаксема, квалітативний поширювач, атрибутивний поширювач, валентність дієслова.*

Постановка проблеми. З утвердженням в українській граматиці теорії валентності актуальними постали проблеми вивчення предиката та його реченнєвотвірного потенціалу, пов'язаного із валентними особливостями. Дослідження дієслівних речень з опорою на семантичні типи предиката має велике значення й для пізнання мовної моделі світу.

У лінгвістиці для опису різних буттєвих ситуацій використовують буттєві дієслівні предикати, позначені складною граматичною й семантичною організацією, орієнтованою на відображення відповідного фрагменту дійсності. У сучасному мовознавстві предикати буття найменш досліджені, які, на думку Н. Ю. Шведової, «можуть слугувати прикладом найбільшої непорядкованості словникових характеристик як слів загалом, так і їхніх окремих значень» [1, с. 167–168]. Одним із різновидів буттєвих предикатів є локативні на зразок *розташовуватися, міститися, бутиз* (у значенні «перебувати де-небудь»), які формують локативні буттєві речення. До ядра локативних дієслівних предикатів належить і *стояти*, який має величезний граматичний і семантичний потенціал і значні реченнєвотвірні можливості.

Актуальність проблеми дослідження локативних предикатів зумовлена насамперед невизначеністю статусу цих предикатів в загальній системі буттєвих, а також необхідністю аналізу реченневотвірних можливостей одного з ядерних локативних предикатів та побудови структурних моделей речень із предикатом *стояти*, який є об'єктом нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження семантико-синтаксичної структури двоскладного речення з предикатом у функції провідного компонента в українському мовознавстві ґрунтуються на основоположних працях Й. Ф. Андерша, І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, А. П. Грищенко, А. П. Загнітка, М. В. Мірченка та інших, які значну увагу приділяли локативним предикатам, до яких, без сумніву, належить *стояти*, котрий по-різному кваліфікують мовознавці. Дієслово *стояти* у функції предиката Т. Є. Масицька зараховує до групи предикатів, що формують локативну семантичну залежність, називаючи їх предикатами статичної семантики, які можуть виражатися різними формами прийменникового відмінка. Сьогодні активізовано дослідження окремих типів предиката, його функційні особливості, реченневотвірний потенціал тощо [2]. Так, досліджуючи семантико-синтаксичні параметри речень з одновалентними предикатами стану, В. М. Каленич побіжно згадує серед них і предикат *стояти* [3]. До двовалентних дієслів локативного стану зараховує аналізований предикат Л. В. Гмиря [4]. Крім названих локативних значень, позиційні дієслова на позначення вертикального/горизонтального положення, крім вказівки на розташування суб'єкта в просторі, здатні виражати й інші значення, зокрема виражати семантику загального існування, наявності. Так, Н. В. Мелекесцева називає умову, за якої може реалізуватися це значення: якщо такі предикати сполучаються з іменем абстрактного поняття [5, с. 148]. У названих вище думках лінгвістів дієслово *стояти* функціонує як самостійний компонент семантико-синтаксичної структури речення, однак в окремих дослідженнях проаналізовано дієслово *стояти* в складі подвійного та складеного іменного присудка. Н. В. Кобченко розмежовує випадки вживання аналізованого дієслова в різних типах присудка, спираючись на синтагматичні умови, у які потрапляє дієслово *стояти*. Так, дієслово *стояти* функціонує як компонент подвійного присудка, коли воно сполучається із суб'єктами-особами й позначає тимчасове перебування суб'єкта в стані (*стояв самотній*) [6]. На думку І. Р. Вихованця, такі речення є результатом трансформацій двох елементарних: *Люди стояли похмурі й сумні* (Я. Баш) → *Люди стояли* + *Люди були похмурі*. Якщо ж підметом є неособа, то дієслово трансформується у зв'язку, і такі речення є елементарними: *Ліс стояв мовчазний* → *Ліс був мовчазний* [7].

Значну увагу локативним предикатам у ролі провідного компонента семантичної структури речення приділив М. І. Степаненко, досліджуючи просторові поширювачі в структурі простого речення. Мовознавець досить повно описав засоби реалізації правобічних локативних адвербіалізаторів та зазначив, щоб «установити будь-який фрагмент простору – місце, напрям дії, шлях руху, потрібно мати відповідну точку відліку, тобто якийсь орієнтир... Без просторового орієнтира, – зазначає вчений, – в одних випадках неможливо, а в інших досить складно вказати на локалізацію будь-якої процесуальної ознаки. На рівні речення, утвореного за зразком структурної схеми *S+P+Adv loc*, загальна сема 'забезпечення орієнтації в просторі', що закладена в семантичній структурі правобічного поширювача, може мати конкретизовану або неконкретизовану репрезентацію» [8, с. 28].

Дистрибутивно-статистичне дослідження дієслова *стояти* в ідіостилі І. С. Нечуя-Левицького було об'єктом аналізу автора цієї статті [9]. Дієслова на позначення позиції в просторі привертати й сьогодні привертають увагу дослідників, у зв'язку з чим постає необхідність їх ретельного вивчення в конкретному контексті, що дасть змогу виявити його функційний потенціал і реченневотвірні можливості.

Мета статті – проаналізувати семантико-синтаксичні параметри речень з дієслівним предикатом *стояти*, з'ясувати його контекстні значення, виокремити

структурні моделі речень із предикатом *стояти* та подати їхню морфолого-синтаксичну реалізацію.

Виклад основного матеріалу. Предикат *стояти* реалізує своє основне значення як «бути на ногах у вертикальному положенні, не рухаючись з місця; міститися на якій-небудь горизонтальній поверхні; розміщатися де-небудь певним чином» [10, с. 1201], тобто ядерною семою семантичної структури аналізованого дієслова є локативна сема 'вертикальна позиція'. Синтагматичні особливості дієслівного предиката *стояти* із суб'єктами лівобічними синтаксемами впливають на актуалізацію тієї чи тієї семи в конкретному контексті. У разі одновалентної реалізації предиката *стояти* при сполучуваності із суб'єктами – назвами осіб – актуалізується сема 'позиція', тобто спосіб розміщення особи, тоді зазначені предикати можуть вживатися самостійно, без локативних чи об'єктних конкретизаторів. Якщо ж останні й функціонують, то займають факультативну позицію, яка вносить додаткову інформацію в зміст повідомлюваного: *На возі таки стояв Степан і щосили имагав чийхось буланих батогом* (В. Лис). Такі дієслова можуть протиставлятися дієсловом *сидіти* чи *лежати*. У цих випадках актуалізовано сему 'вертикального чи горизонтального розміщення': *Сидів Рудик на возі розлютований, лаявся* (Г. Косинка). Значення перебування й розміщення особи чи предмета в просторі може реалізуватися за умови наявності обставинного локалізатора, який є обов'язковим компонентом семантико-синтаксичної структури речення.

Двовалентна реалізація локативного предиката *стояти* зумовлює уживання його в буттєвому значенні, тобто за певних синтаксичних умов (при наявності облігаторного обставинного конкретизатора) дієслово може уподібнюватися до дієслів буття: *Будинок стояв [був, знаходився] по той бік греблі* (В. Шкляр); *Там стояв [був, знаходився] таємничий кам'яний будинок, у якому горіло яскраве світло* (В. Шкляр). Звичайною позицією для будинка є вертикальна позиція, тому, якщо протиставити дієслово *стояти* – *лежати*, факт наявності, існування відповідного суб'єкта нівелюється. У цьому випадку можна говорити про актуалізацію семи існування. Значення «бути в дійсності, існувати» дієслово *стояти* реалізує, за фіксацією в тлумачних словниках, як ЛСВ12 [10, с. 1201]. На значення перебування у вертикальній позиції чи існування впливає лексичне наповнення речення. Пор.: *Щедрик народився в пралісі, в старезному дубовому лісі, що стоїть [знаходиться] над Тікичем* (В. Шкляр), актуалізується сема наявності, існування, оскільки ліс не може займати іншу, крім вертикальної, позицію: *Вони [Катерина і Степан] стояли перед гуртожитком* (В. Шкляр), де актуалізується сема вертикальної позиції.

Предикат *стояти* формує семантико-синтаксичну структуру речень, представлену такими моделями: M1: [Facult Atr] – S – PraedVf; M2: S – PraedVf – Advloc; M3: S – PraedVf – Advquilt; M4: S – PraedVf – Obj; M5: S – PraedVf – Advquilt – Atr ; M6: S – PraedVf – Advloc – Advquilt;

Свою одновалентність аналізований предикат реалізує в синтаксичній парадигмі речень **M1** : [Facult Atr] – S – PraedVf, у якій позицію лівобічної суб'єктної синтаксеми займають іменники на позначення конкретних предметів, назв будівель, рослинного світу, для яких вертикальна позиція є способом їхнього існування, поширювані атрибутивним компонентом, необхідним для інформативної повноти речення, виражений прикметником, який становить невід'ємний комплекс разом з іменником – суб'єктом, назв часових понять, явищ природи, небесних світил. Тут актуалізується сема існування: *Стояв [був] вересень* (М. Хвильовий); *Стояли [існували] блакитні далекі простори* (М. Хвильовий); *...стояла [була] тепла сонячна погода* (В. Лис); *Стояла [була] тиха, ласкава година...* (М. Хвильовий); *Стояли [були] золоті ранки й зодіаковий блиск* (М. Хвильовий). На думку А. П. Грищенка, «обов'язкова наявність означення мотивована загальною значенневою природою окремих груп іменників, які характеризуються сильними атрибутивними зв'язками. З цього випливає, що до передумов їх використання у відповідному контексті належить супровідна ознака, виразником якої найчастіше є прикметник» [111, с. 43–44]. У ролі атрибутивного поширювача найчастіше вживають

узгоджені означення, виражені прикметниками: *Стоїть чітка віфлесьська зоря* (М. Хвильовий), де реалізовано значення «міститися на якому-небудь рівні, займати якесь місце, положення», та дієприкметниками чи дієприкметниковими зворотами: *Блискуча піч стоїть, поколупана до цегли* (Г. Косинка), коли дієслово *стояти* має значення «бути укріпленим, установленим на чому-небудь, утримуватися на якійсь основі, опорі», та неузгоджені означення, виражені формою непрямих відмінків іменника: *Батько стоїть без картуза...* (Г. Косинка) (дієслово позначає вертикальну позицію суб'єкта).

У M2: S – PraedVf – Advloc – предикат *стояти* реалізує свою двовалентність і передбачає наявність правобічної локативної синтаксеми. На морфолого-синтаксичному рівні ця модель реалізована такими структурними схемами: N1 – Vf – в N6; N1–Vf – на N6; N1 – Vf – біля, коло, серед, ліворуч від, праворуч від, осторонь відN2; N1 – Vf – над, під, перед, нарівні з, за N5; N1 – Vf–Adv (прислівник місця).

У ролі локативної синтаксеми структурної схеми N1 – Vf – в N6 та N1–Vf – на N6 уживають іменники у формі місцевого відмінка, адже він у граматичній системі мови посідає особливе місце, й лише він один може функціонувати з прийменником. Із семантичного погляду названа синтаксема може позначати: назви засобів переміщення: *В купе стояв той химерний електрично-тьмянний прismsерк, який буває тільки у вагонах вищого класу* (М. Хвильовий); предмети побуту: *На столі, ближче до крісла стояла попільничка* (В. Шкляр); *На столі стояли [були] фарфорові чашки* (М. Хвильовий); приміщення, житло та його частини: *Степанко вже поглядає на скриню, що стоїть у кутку бабиної хати* (В. Шкляр); *На порозі, як мара якась, стояв гармоніст у ластовинні* (Г. Косинка); просторові поняття: *Стоїть могутній дуб на півдорозі до лісу* (М. Хвильовий); *Стояв по тім боці ріки вуйко* (Г. Косинка); часові поняття: *У весняній ночі стояли два цигаркові огники* (М. Хвильовий).

Поєднання цього відмінка з прийменником є єдиною й невід'ємною його синтаксичною ознакою. На цій підставі форму місцевого відмінка включено до парадигми відмінкової системи як самостійний відмінок. Прийменниковий місцевий відмінок звичайно функціонує в детермінантній семантико-граматичній позиції, визначальну ознаку якої становить залежність від предикативного центру загалом. У детермінантній позиції місцевий відмінок використовують для вираження просторових відношень. У просторовій функції використовують такі прийменники: *в (у), на, при, по*. Базовою позицією відповідних прийменників є позиція в складі предикативного комплексу, тобто в сполуках з локативними дієсловами: *Стоять хорони при мілкі воді* (Л. Костенко); *Готель «Солома» стояв при дорозі* (Є. Гуцало).

Морфолого-синтаксичним репрезентантом локативного адвербіалізатора в межах структурних схем N1 – Vf – (по)біляN2; N1 – Vf – колоN2; N1 – Vf – (по)серед, посерединіN2; N1 – Vf – ліворуч (від)N2; N1 – Vf – праворуч (від)N2; N1 – Vf – осторонь відN2; N1 – Vf – близько (від)N2; N1 – Vf – неподалік (від)N2; N1 – Vf – передN2; N1 – Vf – позадN2; N1 – Vf – обабічN2; N1 – Vf – край N2; N1 – Vf – уздовж N2; N1 – Vf – круг N2 є прийменниковий родовий відмінок: *Коло рову стоїть чорнява Пріся й кличе обідати* (Г. Косинка); *Біля спінінга стояла дівчина...* (В. Шкляр); *Неподалік Горпищенкової кошари стоїть чабанський колодязь* (О. Гончар); *Режисер стояв позад апарата* (Ю. Яновський); *Обабіч шляху густою стіною стояли коноплі* (О. Десняк); *Посередині скверу стояв пам'ятник видатному російському письменнику* (Є. Гуцало). Із семантичного погляду локатив може позначати приміщення, просторові поняття, конкретні предмети: *Уляна стояла посеред класу* (О. Довженко).

Локативна синтаксема в межах структурних схем N1 – Vf – (по)за N5; N1 – Vf – (по)підN5; N1 – Vf – (по)над N5; N1 – Vf – (по)перед N5; N1 – Vf – (по)міжN5; N1 – Vf – поруч з N5; N1 – Vf – поряд з N5; N1 – Vf – нарівні з N5; N1 – Vf – паралельно з N5 виражена прийменниковим орудним відмінком. Прийменник диференціює значення статичної локалізації. У складі структурної схеми речення вживання відмінка не корелює з безприйменниковим вживанням, тут відбувається нейтралізація значення відмінка,

у результаті чого смислове релятивне навантаження в прийменниково-відмінковій формі припадає на прийменник [7, с. 170]. Із семантичного боку локатив може бути виражений власною назвою на позначення території чи загальною назвою: *Величезна заграва пожежі стояла над Солонським Ярмом* (М. Хвильовий); *Перед дверима Кентаври і Сцилли стоять двоголові* (Михайло Зеров); просторовим поняттям: *Поміж полем і річкою стояв густий туман* (О. Довженко), де адвербіалізатор місця позначає існування, обмеженому кількома поняттями, існування туману в частково обмеженому просторі. Вираження локалізації в просторі перед просторовим орієнтиром реалізовано в таких прикладах: *Перед хатою стоїть старий гіллястий ясен* (С. Васильченко). Значення перебування над об'єктом передає таке речення: *Над ставком стояла Довбишева хата* (І. Нечуй-Левицький). Роль локативної синтаксеми виконує й прислівник місця: *Там стояло невеличке сільце* (Панас Мирний); *Бричка стоїть надворі* (М. Коцюбинський). Локативний адвербіалізатор може ускладнюватись уточнювальним значенням: *А над усім цим, угорі, обіч спадистої дороги, стоять два вітряки* (М. Хвильовий).

Дієслово *стояти*, представлене названою моделлю, реалізує такі значення: статичної локалізації «залишатися на одному місці, не рухатися»: *Біля танку стояла самотня підвода* (М. Хвильовий); перебування на ногах у вертикальній позиції: *Дема стоїть біля мольберта і з мукою дивиться на лінії* (М. Хвильовий); значення «бути укріпленим, установленим на чому-небудь, утримуватися на якійсь основі, опорі»: *Отаманова хата стояла за посадом на хуторі* (І. Нечуй-Левицький) – такою опорою може бути, наприклад, фундамент хати, хоч речення з таким суб'єктом стверджують факт наявності, існування чогось у визначеному місці. Значення «міститися на якому-небудь рівні, займати якесь місце, положення» реалізується в разі сполучуваності предиката *стояти* із суб'єктом – назвою небесних світил, часових понять: *Над П'ями стояла німа зоряна ніч* (Г. Косинка). Значення стану особи, зорове сприймання ним об'єкта репрезентує такий приклад: *Стояли в очах січневі сніги* (М. Хвильовий).

У ролі обов'язкового компонента **M3: S – PraedVf – Advquilt** – уживають квалітативний поширювач, виражений прислівником способу дії: *Юрась стояв тихо* (В. Шкляр), у такому випадку дієслово *стояти* реалізує значення «бути, перебувати в якому-небудь стані (про людину)» або адвербіалізованим іменником у формі орудного відмінка, ускладненим порівняльною конструкцією: *Огірі хазяйські стоять рядами, як намальовані, – не купиш, хоч подивився* (Г. Косинка). Квалітативний поширювач може виражатися порівняльно-уподібнювальним прислівником: *Ліси стоять стіною, хмуряться* (М. Хвильовий); *Курява стоїть стовпом* (Г. Косинка).

У **M4: S – PraedVf – Obj** – у ролі правобічної синтаксеми вжито об'єктний поширювач: *Священик стояв біля Кметя й солоденько всміхався* (М. Хвильовий).

Предикат *стояти* формує семантико-синтаксичну структуру речення, утворену за моделлю **S – PraedVf – Advquilt – Atr**, і відкриває позицію для двох правобічних синтаксем – квалітативної й атрибутивної: *Копи стоять з гордо піднесеними шапками – пиши, як ті шишки на весіллі* (Г. Косинка).

Структурно-семантична модель **M5: S – PraedVf – Advloc – Advquilt**, сформована предикатом *стояти*, передбачає наявність локативного й квалітативного поширювачів: *Швачко стояв коло столу, як той дружко на весіллі: шапка заломлена набакир, на вусах краплини води, а широка долоня руки лягла на стіл так сильно, що захиталося світло каганця в хаті* (Г. Косинка). У ролі квалітатива вжито підрядну порівняльну конструкцію.

M6: Atr – S – PraedVf – Advloc – формує дієслівний предикат *стояти*, лівобічна суб'єктна синтаксема, поширювана атрибутивним компонентом, і локативна синтаксема як обов'язковий компонент семантичної структури речення: *Коло волості стояли довгі валки підвід, навантажених військовим майном і солдатами* (Г. Косинка).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, зважаючи на широкий діапазон валентних характеристик дієслова, семантика дієслівного предиката є одним із найважливіших факторів формування семантико-синтаксичної структури речення.

Дієслово *стояти* реалізує переважно свою двовалентність, рідко – одновалентність. За чітко визначених синтагматичних умов здатне виражати семантику існування, наявності. Формування структурних моделей із дієслівним предикатом *стояти* обумовлене його валентністю, типом варіантної актуалізації валентності предиката (для речень, що мають варіантну реалізацію валентності), а також комунікативними цілями висловлення. Це насамперед стосується речень з атрибутивними поширювачами, які є важливими для структурної схеми, оскільки вилучення з речення цих поширювачів призведе до комунікативної неповноти речення. Таке розуміння має ряд теоретичних і практичних переваг над тим, яке включає до складу структурної схеми лише головні члени речення, бо не допускає утворення граматично й інформативно незавершених речень, а дає змогу глибше й повніше уявити типологію речень конкретної мови. Перспективу подальших досліджень може становити структурно-семантичний аналіз двоскладних буттєвих речень з іншими предикатами.

Список використаної літератури

1. Шведова Н. Ю. Слово и грамматические законы языка. Глагол / Н. Ю. Шведова. – М. : Наука, 1983. – С. 167–168.
2. Масицька Т. Є. Диференційні особливості локативної семантики залежності [Електронний ресурс] / Т. Є. Масицька // Лінгвістичні студії. – ДонНУ, 2013. – Вип. 26. – С. 109–113.
3. Каленич В. М. Семантико-синтаксичні параметри речень з одновалентними дієслівними предикатами стану [Електронний ресурс] / В. М. Каленич. – Режим доступу : www.info-library.com.ua
4. Гмиря Л. В. Синтаксична сполучуваність двовалентних дієслів локативного стану [Електронний ресурс] / Л. В. Гмиря. – Режим доступу: enpuir.npu.edu.ua/bitstream
5. Мелекесцева Н. В. Семантико-синтаксична структура речень локалізованої наявності / Н. В. Мелекесцева. – С. 146–149 [Електронний ресурс] / Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis-n-nbuv_64/exe
6. Кобченко Н. В. Диференційні ознаки подвійного та складеного іменного присудків / Н. В. Кобченко // Лінгвістичні студії. – Вип. 31. – С. 14–20. [Електронний ресурс] / Режим доступу : ekmair.ukma.edu.ua/bitstream
7. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наукова думка, 1992. – 222 с.
8. Степаненко М. І. Просторові поширювачі у структурі простого речення / М. І. Степаненко. – Полтава : АСМІ, 2004. – 463 с.
9. Лонська Л. І. Дистрибутивно-статистичне дослідження дієслова *стояти* в ідіостилі І. С. Нечуя-Левицького / Л. І. Лонська // Лінгвістичні студії. – Вип. 13. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 274–278.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
11. Грищенко А. П. Прикметник в українській мові / А. П. Грищенко // Українська мова і література в школі. – 1985. – № 7. – С. 43–44.

Перелік умовних скорочень

Adv – обставинний поширювач; **Advfin** – обставинний поширювач мети; **Advloc** – локативний поширювач; **Advquilt** – квалітаивний поширювач; **Advtemp** – темпоральний поширювач; **Atr** – атрибутивний поширювач; **M1...** – модель1 (2, 3, 4...); **N1** – іменник у називному відмінку (2 – родовому...); **Obj** – об'єктний поширювач; **PraedVf** – предикат у формі дієвідмінюваної форми дієслова; **S** – суб'єкт

References

1. Shvedova, N. Y. (1983). *Words and grammatical laws of language*. Moscow: Nauka, 167-168 (in Russ.)
2. Masyska, T. Ye. (2013). Differential peculiarities of locative semantics of dependence. *Linhvistychni studii: zb. nauk. prats / Donetskyi nats. un-t; nauk. red. A. P. Zahnitko (Linguistic studios: selected scientific works)*. 26. 109–113. (in Ukr.)
3. Kalenych, V. M. (2012). *Semantic and syntactic parametres of sentences with uni-valency verbs-predicates of state* [Electronic resource]. Access mode: www.info-library.com.ua (in Ukr.)
4. Gmyrya, L. V. *Syntactic compatibility of divalency verbs of locative state* [Electronic resource]. Access mode: enpuir.npu.edu.ua/bitstream (in Ukr.)
5. Melekestseva, N. V. (2015). *Semantic and syntactic structure of sentences of located being* [Electronic resource]. Access mode: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis-n-nbuv_64/exe, 146–49 (in Ukr.)
6. Kobchenko, N. V. (2016). Differential aspects of the double and complex noun-predicates. *Linhvistychni studii (Linguistic studios)*. Vyp. 31 [Electronic resource]. Access mode: ekmair.ukma.edu.ua/bitstream (in Ukr.)
7. Vykhoanets, I. R. (1992). *Essays on the functional syntax of the Ukrainian Language*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.)
8. Stepanenko, M. I. (2004). *Locative extenders of structure of simpl sentence*. Poltava: АСМІ, 463 (in Ukr.)

9. Lonska, L. I. (2011). Distributive and statistic investigation of the verb "to stand" in the idiostyle of I. S.Nechuy-Levytskyi. *Linhvistychni studii: zb. nauk. prats (Linguistic studios: selected scientific works)*. 13. 274–278. (in Ukr.)
10. *Great Interpretative vocabulary of the modern Ukrainian Language* (2002) / Ukl. i gol. red. V. T. Busel. Irpin: WTF "Perun" (in Ukr.)
11. Gryshchenko, A. P. (1986). *Adjective in the Ukrainian Language: Ukrainska mova i literatura v shkoli. (Ukrainian Language and literature at schoole)*. 7, 43–44. (in Ukr.)

LONS'KA Lyudmyla Ivanivna,

Candidate of Philology, Associate Professor of Ukrainian linguistics and applied linguistics Cherkasy National University of Bohdan Khmelnytskyi

e-mail: L.Lonska@ukr.net

**SPEECHCREATIVE POTENTIAL OF THE PREDICATE "TO STAND"
IN THE UKRAINIAN LANGUAGE**

Abstract. Introduction. *When the theory of valency was accepted in the Ukrainian grammar, the problems of predicate investigation became actual. One of the problems is predicate speechcreative potential, which is connected with its valency abilities. The core of locative verbs-predicated is the verb "to stand", which has great grammatical and semantic potential and significant speechcreative abilities. This predicate forms semantic and syntactic structure of two-part sentences with locative verbs. The verb "to stand" indicates vertical position of somebody or something; it also has the meaning of general being, existence and it functions as a predicate of the sentences of being.*

Purpose. *The aim of the article is to analyse semantic and syntactic aspects of sentences with the predicate "to stand". The article also aims at investigating its contextual meanings, and to single out structural models of sentences with the predicate "to stand", and to describe their morphological and syntactic realizations.*

Investigation Methods. *The main investigation method is the structural one. It is realized through the method of distributional analysis determined by the valency potential of the predicate "to stand". The article also uses the modeling method, which means to single out structural and semantic models of two-part sentences with the predicate "to stand".*

The Main Investigation Results. *The article gives possibility to use the investigation results for the analysis of any structural and semantic variants of two-part sentences taking into consideration the semantic types of the predicate.*

Scientific Novelty. *The article analyses one of locative predicates which indicates a position in space, and which acquires the semantics of being in certain syntagmatic conditions. The author also singles out and analyses structural and semantic sentence models taking into consideration semantic and syntactic valency of the predicate "to stand".*

Conclusions and Perspectives of Further Investigations. *The article takes into consideration the wide range of valency characteristics of the verb; it describes the semantics of the verb-predicate as one of most important factors of forming semantic and syntactic sentence structure. The verb "to stand" realizes its divalency in most cases, seldom it realizes its uni-valency. It is able in certain syntagmatic conditions to mean existence and to have semantics of being. The formation of structural models with the verb-predicate "to stand" is determined by its valency, by the type of the actualization of the predicate valency, and by communication aims of utterances. The perspective of further investigations can be determined by structural and semantic analysis of the two-part sentences of being with other predicates.*

Key words: *semantic and syntactic sentence structure; locative predicate; the predicate of being; existence; speechcreative potential; subjective syntaxema; locative syntaxema; qualitative extender; attributive extender; valency.*

Надійшла до редакції 30.08.18

Прийнято до друку 12.10.18